

УДК 387.147:811.11

Г. А. ЧЕРЕДНІЧЕНКО, Л. Ю. ШАПРАН

ОСОБЛИВОСТІ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ТЕХНОЛОГІВ ХАРЧОВОЇ ГАЛУЗІ

Статтю присвячено проблемі підготовки майбутніх інженерів-технологів харчової галузі. Подано основні вимоги до фахівців харчової галузі та особливості харчової освіти у вищих навчальних закладах. Визначено підходи в системі формування іншомовної професійної компетентності майбутніх інженерів-технологів харчової промисловості. Запропоновано систему іншомовної професійної підготовки майбутніх інженерів-технологів, основними структурними елементами якої виступають цільовий, змістовий, процесуально-технологічний і результативний компоненти.

Ключові слова: фахова діяльність, програма підготовки, система іншомовної підготовки, теоретична і практична іншомовна підготовка, педагогічні підходи.

Харчова промисловість – одна з найбільших та найважливіших галузей промисловості України. Від рівня її розвитку, стабільності функціонування залежать стан економіки й безпека держави, розвиток внутрішнього та зовнішнього ринків, а також рівень життя населення. Для подальшого розвитку підприємств харчової промисловості й забезпечення їх рентабельності необхідна якісна підготовка фахівців, спроможна забезпечити потреби споживача та виробника галузі.

Сучасні умови існування харчових підприємств на українському й зарубіжному ринках висувають підвищені вимоги до рівня професійної підготовки фахівця харчової галузі. Сучасний фахівець повинен мати належний рівень знань із дисциплін гуманітарної й соціально-економічної, математичної та природничо-наукової, професійної й практичної підготовки, володіти професійно-практичними навичками, що, у свою чергу, стане вагомим підґрунтям для професійного вирішення конкретних виробничих ситуацій, які повсякденно вирішують на підприємствах харчової індустрії на різних посадах як в україномовному, так й в іншомовному середовищі при різних формах організації праці та виробництва в умовах конкуренції.

Сучасна професійна підготовка майбутніх інженерів-технологів харчової промисловості має орієнтуватись на перспективи міжнародної співпраці, забезпечення мобільності як науковців, викладачів, так і студентів у межах глобального освітнього й наукового простору. Приведення такої підготовки у відповідність до світових стандартів вищої освіти посилює значущість її іншомовного комунікативного компонента. Комунікацію іноземними мовами розглядають члени Європейської комісії, Ради Європи та Європейського парламенту як одну з восьми ключових компетенцій, що формуються у процесі навчання.

Проблемам формування змісту навчання іноземної мови для спеціальних цілей присвячено наукові праці О. Петрашук, Л. Черноватого, Т. Dudley-Evans, Т. Hutchinson, М. St John, А. Waters, С Wrangham-Briggs та ін.

Фундаментальним питанням професійної підготовки фахівців негуманітарного профілю присвячено праці В. Андрущенка, П. Атутова, Н. Бідюк, С. Білевич, І. Зязюна, І. Козловської, В. Кременя, О. Літікова, Н. Ничкало, В. Сидоренка, С. Сисоєвої та ін. Окремі аспекти іншомовної підготовки майбутніх фахівців висвітлено в дослідженнях О. Артем'єва, Й. Берман, О. Бігич, Н. Бориско, Є. Верещагіна, Р. Гришкової, Є. Пассова, Г. Рогової, О. Тарнопольського та ін.

Проте нині в педагогічній науці відсутнє фундаментальне дослідження, яке б висвітлювало теоретичні та методичні основи формування іншомовної професійної компетентності майбутніх інженерів-технологів-технологів.

Метою статті є виявлення особливостей професійної іншомовної підготовки в межах особистісно орієнтованого підходу в Національному університеті харчових технологій, яке ґрунтується на потребі гармонійності в розумовому й морально-духовному розвитку майбутнього фахівця.

Національний університет харчових технологій (НУХТ) – один із провідних навчальних закладів професійної освіти України – в умовах розбудови нашої незалежної демократичної держави та здійснення докорінних соціально-економічних перетворень, є яскравим прикладом практичної реалізації освоєння й забезпечення ступеневої багаторівневої професійно орієнтованої іншомовної підготовки (ІІІ) майбутніх фахівців харчової галузі (бакалаврів, спеціалістів, магістрів), які адаптовані до нових соціоекономічних реалій у межах Болонського процесу та володіють на професійному рівні двома й більше іноземними мовами (ІМ) [3].

Результати проведеного нами опитування та тестування свідчать про недостатній рівень сформованості іншомовної підготовки у 71,8% (із вибірки обсягом 679) студентів Національного університету харчових технологій. Зафіксовано низький рівень розвитку прагматичної, стратегічної, лінгвістичної, соціокультурної й міжкультурної компетенцій. Незадовільні показники іншомовної підготовки майбутніх інженерів-технологів харчової промисловості зумовлюють необхідність її кардинальної модернізації на основі досягнень української та зарубіжної педагогічної науки.

Виходячи з вищезазначеного, стратегія педагогічної діяльності полягає у формуванні та підтриманні суб'єкт-суб'єктних відносин у навчальному процесі між викладачами та студентами, між студентами як суб'єктами учіння; і реалізації викладачем функцій суб'єкта безпосередньої педагогічної взаємодії; а стратегія діяльності студента – у формуванні та підтриманні стійкої мотивації навчально-пізнавальної діяльності й учіння, творчому вдосконаленні методики та технологій іншомовного навчання.

За напрямом “Харчові технології та інженерія” “бакалавр” (денна форма навчання – 4 роки), а також за спеціальностями “Технології харчування” та “Технології у ресторанному господарстві” університет здійснює підготовку фахівців, які отримують необхідні знання для ведення технологічних процесів одержання харчових продуктів, проектування (конструю-

вання) технологічної апаратури харчових виробництв, дослідження, випробування, монтажу, устаткування й обслуговування апаратів харчових виробництв. Фахівці з харчових технологій та інженерії володіють необхідними знаннями у сфері розробки технологій харчових продуктів. Сферою їх діяльності є як традиційні, так і нові технології продуктів харчування високої якості. У процесі навчання студенти освоюють теоретичні основи харчових технологій, сучасні технології харчової промисловості, методи мікробіологічного, хіміко-технологічного контролю за сировиною, напівпродуктами та готовою продукцією харчової промисловості. Майбутні фахівці здатні проектувати й розробляти сучасні технології харчових продуктів з використанням найновіших інформаційно-програмних засобів.

Посади, що займають випускники спеціальності після завершення навчання, а саме: інженер (інші галузі інженерної справи), майстер виробничих ділянок (підрозділів) у харчовій промисловості, технолог на підприємствах харчової промисловості, технік-лаборант (хімічні й фізичні дослідження) на підприємствах харчової промисловості, технік-проектант на підприємствах харчової промисловості, – зобов'язують до здійснення професійно орієнтованої комунікації [7; 8].

Професійна діяльність інженера-технолога з харчових технологій та інженерії на первинних посадах полягає в:

- організації діяльності підприємств харчової промисловості та закладів ресторанного господарства, координації роботи їх структурних підрозділів;
- організації виробництва харчових продуктів;
- забезпеченні відповідного рівня якості продукції підприємств харчової промисловості та закладів ресторанного господарства;
- забезпеченні охорони праці й техніки безпеки;
- вивченні та аналізі маркетингової діяльності, розробленні комплексу маркетингових заходів впливу на ринок і конкурентну позицію підприємств харчової промисловості та закладів ресторанного господарства;
- опануванні чинної законодавчо-нормативної бази з питань функціонування галузей харчової промисловості та закладів ресторанного господарства;
- плануванні й проектуванні підприємств харчової промисловості та закладів ресторанного господарства;
- проектуванні технологічних процесів виробництва продукції підприємств харчової промисловості й закладів ресторанного господарства та вдосконаленні технологічних режимів і технологічних операцій;
- володінні практичними навичками роботи з комп'ютерною технікою та у сфері інформаційних технологій, проведенні відповідних розрахунків;
- розробленні короткострокових і середньострокових планів діяльності підприємств харчової промисловості та закладів ресторанного господарства; плануванні потреби в ресурсах (матеріальних, фінансових, трудових);

- застосуванні інноваційних інформаційних технологій у роботі підприємств та закладів;
- володінні сучасною діловою українською й іноземними мовами професійного спрямування.

Інженери-технологи з харчових технологій та інженерії спроможні працювати в структурних підрозділах підприємств харчової промисловості різних галузей і закладах ресторанного господарства.

Основні напрями професійної діяльності: інженерно-технічна, виробничо-технологічна, організаційна, інженерно-дослідна.

Інженер-технолог з харчових технологій та інженерії за умови набуття відповідного досвіду може адаптуватися до таких напрямів суміжної професійної діяльності: проектно-технологічна, організаційно-управлінська, маркетингова [7; 8].

Сучасна професійна підготовка майбутніх інженерів-технологів-технологів має орієнтуватись на перспективи міжнародної співпраці, забезпечення мобільності як науковців, викладачів, так і студентів у межах глобального освітнього й наукового простору. Приведення такої підготовки у відповідність до світових стандартів вищої освіти посилює значущість її іншомовного комунікативного компонента [2; 5; 6].

Розроблена концепція іншомовної професійної підготовки майбутніх інженерів-технологів-технологів містить такі основні положення:

- для створення умов, що забезпечують цілеспрямований процес формування ІПП майбутніх інженерів-технологів-технологів, проектування педагогічної системи має здійснюватися на основі сукупності філософських, загально- і частково наукових підходів і методів, що відповідають специфіці поставленої проблеми;

- педагогічна система формування ІПП повинна ґрунтуватися на принципах наступності, додатковості, поєднання евристичних і репродуктивних методів, міждисциплінарної інтеграції, соціокультурної та професійної спрямованості, варіативності групової взаємодії;

- формування ІПП здійснюється в межах як формальної іншомовної освіти, так і неформальної (участь у мовних програмах, що реалізуються в студентських таборах, виступи на студентських наукових конференціях, участь у конкурсах, вікторинах, олімпіадах) та інформальної (підготовка до участі в мовних олімпіадах, написання рефератів, ведення щоденника студента й мовного портфеля тощо);

- створення культурно-освітньо-виховного середовища, націленого на засвоєння системи цінностей, норм поведінки, особливостей культури країни досліджуваної мови, є необхідною умовою ефективності цього процесу;

- формування ІПП майбутніх інженерів-технологів здійснюється з використанням інформаційних технологій, а саме у формі змішаного навчання;

- процес формування ІПП представлений як єдність формальної, неформальної та інформальної освіти в цілісну систему безперервної іншомо-

вної підготовки, в якій студент займає активну позицію й реалізує себе як суб'єкт міжкультурної, міжособистісної та комунікативної діяльності;

– процес формування ІПП ефективний за умови такої послідовності освітніх етапів: від уявлень – до знань, від знань – до вмінь і навичок і далі – до компетентності.

При розробці теоретичної моделі педагогічної системи формування ІПП у студентів технічних ВНЗ ми, крім концептуальних ідей, керувалися: по-перше, аналізом досвіду організації та функціонування іншомовної підготовки майбутніх інженерів-технологів харчової промисловості, наявного в провідних українських ВНЗ; по-друге, особистим досвідом викладання іноземної мови в Національному університеті харчових технологій.

У розробленій моделі основними структурними елементами системи формування ІПП, взаємодія яких забезпечує її функціонування й цілісність, є цільовий, змістовний, процесуально-технологічний і результативний компоненти.

Цільовий компонент системи формування у студентів ІПП представлений єдністю мети й системи завдань, комплексне вирішення яких забезпечує її досягнення. Розробка цілей системи формування ІПП майбутніх інженерів-технологів становить основу проектування її змісту.

Формування компетенцій, що входять до складу ІПП, повинно забезпечувати, на нашу думку, досягнення виховних, освітніх і розвивальних цілей, тісно взаємопов'язаних між собою.

До виховних цілей ми зараховуємо формування професійно важливих якостей фахівця та інтересу до іншомовної культури; до освітніх цілей – підвищення загальної культури й професійної компетентності майбутніх інженерів-технологів, поповнення, поглиблення та вдосконалення знань з іноземної мови шляхом самоосвіти; до розвивальних цілей – розвиток інтелектуальної, емоційної та мотиваційних сфер особистості студентів, формування самосвідомості особистості, самовираження й саморегуляції, особистісної рефлексії.

Інтегративна мета навчання іноземної мови – формування здатності й готовності здійснювати міжособистісну та міжкультурну взаємодію з носіями мови в інженерно-технічній сфері.

Змістовний компонент представлений єдністю елементів формальної (лекції, практичні заняття, семінари та дидактичні матеріали, що використовуються при реалізації цих форм), неформальної (участь у мовних програмах, що реалізуються в студентських колах, виступи на студентських наукових конференціях, участь у конкурсах, вікторинах, олімпіадах) і інформальної (підготовка до участі в мовних олімпіадах, написання рефератів, ведення щоденника студента й мовного портфеля тощо) освіти.

Відповідно до цільового, змістовного й результативного елементів теоретичної моделі проекрованої системи формування ІПП у майбутніх інженерів-технологів її процесуально-технологічний компонент є систе-

мою етапів і методів, передбачає сукупність дій суб'єктів освітнього процесу, спрямованих на формування цієї компетенції.

Основними технологіями навчання є ігрові та проектні, а також технологія реалізації контекстного та проблемного навчання.

Кожному етапу цілісного процесу формування ІПП відповідає певна базова форма організації діяльності студентів (різні форми занять): навчальна діяльність академічного типу в межах формальної освіти, самостійна робота (інформальній освіта), а також різні елементи неформальної освіти.

Результативний компонент являє компонентну структуру ІПП інженера-технолога (мотиваційний, когнітивний і рефлексивно-оцінний) і критерії оцінювання сформованості окремих компонентів: ступінь вираженості мотивів вивчення іноземних мов, рівень розуміння студентами іншомовної інформації, сформованість рефлексивних умінь, здатності студентів до самоврядування.

Запропонована нами система формування ІПП майбутніх інженерів – цілісна й відкрита система, оскільки кожен її компонент, володіючи певними властивостями, є лише частиною цілісності властивостей усієї системи професійної підготовки фахівця. Формування ІПП можливо лише при цілепокладанні та прогнозуванні результату, виборі певного виду діяльності майбутнього фахівця та викладача при забезпеченні цієї діяльності відповідними технологіями, оцінюванні результату цієї діяльності.

Система формування іншомовної професійної компетентності майбутніх інженерів-технологів харчової промисловості ґрунтується на інтеграції компетентнісного, системного, синергетичного, диференційного, особистісно зорієнтованого, діяльнісного підходів, що окреслюють вимоги до цілепокладання, організації процесу формування іншомовної професійної компетентності студентів, побудови змісту навчання іноземної мови професійного спрямування, взаємодії суб'єктів навчального середовища, сприяють оптимізації процесу формування іншомовної професійної компетентності.

Особистісно зорієнтований компетентнісний підхід до визначення результатів навчання, що ґрунтується на їх описі в термінах компетентностей, є ключовим методологічним інструментом реалізації цілей Болонського процесу та за своєю сутністю набуває якостей студентоцентрованості.

Тому під компетентностями майбутнього інженера-технолога харчової промисловості варто розуміти динамічну комбінацію знань, умінь, навичок, цінностей, професійно зорієнтованих особистих якостей, які чітко описують результати навчання за освітньою навчальною програмою. Вони (компетентності) покладені в основу кваліфікації випускника, який володіє двома і більше ІМ, що надає йому конкурентоспроможності на світовому ринку праці, а компетенція – це повноваження, надані працівнику харчової промисловості, які входять до його службових та інших прав і обов'язків [3].

Слідом за зазначеним вище, обґрунтування потребує й методологічний підхід задля реалізації іншомовної освіти майбутнього інженера-

технолога харчової промисловості щодо володіння двома й більше ІМ у нелінгвістичному ВНЗ.

У науковій літературі термін “підхід до навчання” вживають у значенні сукупності прийомів і способів навчання, як світоглядну категорію, що відображає соціальні установки суб’єктів навчання – носіїв суспільної свідомості (майбутніх працівників туристичної галузі), як стратегію навчання, як найзагальнішу концептуальну позицію (в її основі лежить одна вихідна ідея).

У дослідженні ми орієнтуємось на визначення навчального підходу до вивчення НМПС як другої ІМ після англійської в більш широкій категорії, ніж традиційне поняття “стратегія навчання”.

Адже, на нашу думку, поняття “підхід” включає в себе стратегію та визначає методи, форми, прийоми іншомовного навчання першою і другою ІМ загалом, являє собою глобальну системну організацію й самоорганізацію освітнього процесу з усіма компонентами, включаючи суб’єктів педагогічної взаємодії: викладача та студента безпосередньо.

Відповідно до плюрилінгвального підходу, що є одним із провідних підходів до навчання суміжних мов за Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти [2; 5; 6], для майбутнього інженера-технолога харчової промисловості більш важливим, ніж знання окремих ІМ, є індивідуальний професійно зорієнтований мовний досвід, в якому ІМ не сприймаються як окремі розумові блоки, а формують загальну множинну іншомовну комунікативну компетентність, де рідна та друга ІМ переплітаються й взаємодіють.

Актуальності цей підхід набуває в процесі міжнародної професійно орієнтованої іншомовної комунікації фахівців, коли жоден із співрозмовників не є носієм певної ІМ і використовує її лише як засіб комунікації з партнером, рідної мови якого він не знає. Професійною метою для них є лише акт комунікації: передача й сприйняття інформації, розуміння думки співрозмовника.

З такого погляду плюрилінгвальний підхід допускає спрощення використання мови на фонетичному, лексичному й граматичному рівнях, що відображено в змісті програми нормативних навчальних дисциплін підготовки бакалавра галузі знань 0517 “Харчова промисловість та переробка сільськогосподарської продукції” напряму підготовки 6.051701 “Харчові технології та інженерія”, програм нормативних дисциплін “Друга іноземна мова” [7; 8].

Висновки. Сучасні освітні процеси у вищій освіті зумовлюють нагальну потребу створення цілісної педагогічної системи, що передбачає оптимальне поєднання традиційних і новаторських підходів до проблеми формування іншомовної професійної компетентності майбутніх інженерів-технологів харчової промисловості, використання інноваційного досвіду інтердисциплінарних наукових розвідок. Проте методичне його забезпечення, маючи фрагментарний і несистемний характер, не враховує специ-

фіки харчової промисловості та сучасного етапу розвитку вищої освіти, чому й буде присвячено перспективи подальших наших наукових розвідок.

Список використаної літератури

1. Азимов Э. Г. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам) / Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин. – Москва : ИКАР, 2009. – 448 с.
2. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. С. Ю. Ніколаєва. – Київ : Ленвіт, 2003. – 273 с.
3. Окопная Я. В. Профессионально ориентированная немецкоязычная компетентность будущих специалистов сферы обслуживания / Я. В. Окопная // “Научная дискуссия: вопросы педагогики и психологии”: матер. XIV Междунар. заоч. науч.-практ. конф. (13 июня 2013 г.). – Москва : Международный центр науки и образования, 2013. – 232 с.
4. Програма з англійської мови для професійного спілкування. Колектив авторів: Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко та ін. – Київ : Ленвіт, 2005. – 119 с.
5. Рамкова програма з німецької мови для професійного спілкування для вищих навчальних закладів України / колектив авторів: С. М. Амеліна, Л. С. Аззоліні та ін. – Київ : Ленвіт, 2006. – 90 с.
6. Теорія і практика формування іншомовної професійно орієнтованої компетентності в говорінні у студентів нелінгвістичних спеціальностей : колект. моногр. / заг. і наук. ред. О. Б. Бігич. – Київ : Вид. центр КНЛУ, 2013. – 383 с.
7. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра галузі знань 0517 “Харчова промисловість та переробка сільськогосподарської продукції” напряму підготовки 6.051701 “Харчові технології та інженерія”. – Київ, 2013.
8. Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра галузі знань 0517 “Харчова промисловість та переробка сільськогосподарської продукції” напряму підготовки 6.051701 “Харчові технології та інженерія”. – Київ, 2013. – 36 с.

Стаття надійшла до редакції 14.02.2015.

Чередниченко Г. А., Шапран Л. Ю. Особенности иноязычной профессиональной подготовки будущих инженеров-технологов пищевой отрасли

Статья посвящена проблеме подготовки будущих инженеров-технологов пищевой отрасли. Представлены основные требования к специалистам пищевой отрасли и особенности пищевого образования в высших учебных заведениях. Определены подходы в системе формирования иноязычной профессиональной компетентности будущих инженеров-технологов пищевой промышленности. Предложена система иноязычной профессиональной подготовки будущих инженеров-технологов, основными структурными элементами которой выступают целевой, содержательный, процессуально-технологический и результативный компоненты.

Ключевые слова: профессиональная деятельность, программа подготовки, система иноязычной подготовки, теоретическая и практическая иноязычная подготовка, педагогические подходы.

Cherednichenko G., Shapran L. Features of Foreign Language Training of Future Engineers in Food Industry

The article is devoted to the training of future engineers in food industry. Modern conditions of existence of food enterprises on the domestic and foreign markets impose high demands on the level of training of food industry specialists. A modern specialist must have appropriate knowledge in the subjects of humanitarian and social-economic, mathematical and natural sciences, vocational and practical training, have professional and practical skills, which are a basis for a significant professional answer on specific manufacturing situations that are routinely resolved at the food industry in both Ukrainian and foreign language in various forms of work organization and production in a competitive environment.

The paper presents the main requirements for food industry professionals and features of food education in higher educational institutions. The peculiarities of the system of development of foreign language professional competence of future engineers in food industry are discussed. The system of foreign language training of future engineers of food industry with its main structural elements as objective, meaningful, technological and resultant ingredients is proposed. The proposed system of formation of future engineers foreign language professional competence is integrated and open system because each of its components has certain properties which are only part of the integrity of the entire system of training specialists. The concept of foreign language training of future engineers in higher educational establishments is developed. The system of formation of foreign language professional competence of engineers in food industry is based on integration of competence-based, systematic, synergetic, differential, individually-oriented and active approaches. The main technologies of student's training are project technology, modeling and contextual problem-based learning.

Each stage of the process of forming foreign language professional competence has certain basic form of organization of students (different forms of employment), academic type of learning activities in the framework of formal education, self-study (informal education), and various elements of non-formal education.

Key words: *professional activity, training, system of foreign language training, theoretical and practical foreign language training, pedagogical approaches.*